

Vapauden markkinat on sivistävä lukukokemus

Matti Tuomala

Paavo Löppönen,
Vapauden markkinat: Uusliberalismin kertomus,
Vastapaino 2017, 212 sivua.

Usein uusliberalismi samaistetaan taloustieteelliseksi teoriaksi. Paavo Löppönen kirjassaan *Vapauden markkinat* ei tähän sorru. Päinvastoin kirja pyrkii kumoamaan harhakäsityksiä. Kirja ei rakenna myöskään uusliberalismista mitään salaliittoteoriaa. Uusliberalismi-termin sopivuudesta on toki jatkuvasti kiistelty. Kuvaako se kyseistä ideologiaa? Onhan sanottu, ettei se ole sen paremmin uutta kuin liberalismiakaan?

Löppönen tuo hyvin esille sen, miten uusliberalismin sanoma ei itsestään levinnyt. Siihen on tarvittu aktiivista toimintaa. Mont Pelerin yhdistyksestä (*Mont Pelerin Society*) rakentui yksi tällainen tärkeä tekijä. Sen roolia käsitellään kirjassa hyvin perusteellisesti. Alussa yhdistyksen toiminnassa oli mukana laaja kirjo liberalismiin kannattajia kunnes vähitellen Friedrich von Hayekin johdolla yhdistyksen näkökulma kapeni. Hayek sai kuitenkin vuosittaisiin kokoontumisiin houkutelua henkilöitä, jotka eivät jakaneet hänen käsityksiään. Alussa mukana olleista filosofi Karl Popper näki

vapauden vihollisina totalitarismin, kuten fasismin ja neuvostokommunismin. Kirjassaan Tie Orjuuteen (*The Road to Serfdom*) Hayekille vapauden vihollinen oli myös sosialidemokratia. Ihan täydellistä sosialidemokratian lakkauttamista Hayek ei kannattanut. Hän ei pitänyt yksityisiä vakuutuksia riittävinä keinoina suojautua työttömyyden riskeiltä. Hayekin vaikutusvalta kasvoi erityisesti USA:ssa, missä varakkaat piirit tukivat häntä. Chicagon yliopistoon perustettiin Hayekin asiaa ajamaan *Free Market Project*. Hayekin poliittinen vaikutus saattoi kuitenkin olla suurempaa Englannissa, missä hän vaikutti erityisesti Thatcherin kautta. Pääministerinä Thatcherilla oli tapana luetuttaa ministereillään Hayekin kirjoja.

Hayek ei näe vapautta sinänsä keskeisenä, vaan välineenä jonkin muun saavuttamiseen. Tätä jotakin muuta Hayek kutsuu edistykseksi. Mielenkiintoista ja samalla varsin kummallista Hayekin ajattelussa on se, että hän ei ollut kovin kiinnostunut itse markkinajärjestelmästä ja sen ymmärtämisestä. Tämä näkyy siinä, että Hayek

VTT Matti Tuomala (Matti.Tuomala@staff.uta.fi) on taloustieteen professori Tampereen yliopistossa.

kieltäytyi formalisoimasta käsitystään markkinajärjestelmästä. Hän puolustautui väittämällä markkinajärjestelmää prosessiksi, joka ei ole esitettävissä minkään formaalisen järjestelmän avulla. Selvyyden vuoksi on syytä korostaa, että Hayek ei suinkaan hyväksynyt neoklassisen talousteorian idealisoitua markkinatalouden mallia. Itse asiassa hänen mukaansa hintajärjestelmän edut tulevat näkyviin epätäydellisen informaation tilanteessa. Outoa hänen ajattelussaan on kuitenkin se, että jos markkinajärjestelmä ei toimi tehokkaasti sen idealisoidussa mallissa epätäydellisen informaation vallitessa, miten on mahdollista, että se toimisi näin monimutkaisemmassa maailmassa. Hayek menetti Mont Pelerin johtohahmon asemaansa 1970-luvulla Milton Friedmanille. Friedmanille talouspolitiikassa vapaudella pitäisi olla keskeisin arvo. Hän kuitenkin kannatti köyhyyden lieventämistä negatiivisen tuloveron avulla. Eikö tällainen uudelleenjaon muoto ole ristiriidassa hänen vapaiden markkinoiden ideologiansa kanssa? Friedman ei tosin perustanut negatiivisen tuloveron kannatustaan tasa-arvotavoitteeseen vaan myötätuntoon köyhiä kohtaan.

Löppönen käsittelee myös randilaisuutta. Venäläisamerikkalaisen kirjailijan Ayn Randin opit ovat suuressa suosiossa Yhdysvalloissa erityisesti yritysjohtajien keskuudessa. Randin novellissa *Atlas Shrugged* (1957) kreikkalaisen mytologian Atlas-niminen jättiläinen, joka kantaa maailmaa harteillaan, edustaa osajia. Kirja kuvaa maailmaa, jossa osajat menevät lakkoon. Sen tarkoitus on todistaa, miten olennainen osajien panos on koko yhteiskunnalle ja mitä esteitä yhteiskunta asettaa heidän tielleen. Ran-

din kirjan sanoma oli yksinkertaisesti se, että valtio tuhoaa vapauden. Vain luova kapitalistiluokka tuottaa vaurautta. Kaikki muut ovat siipeilijöitä, joita tuo osaava eliitti joutuu ruokki- maan. Kuten Löppönen toteaa, Randin kirja sai ilmestyessään 1950-luvulla erittäin tylyn vastaanoton sekä taiteellisista että muista ansioistaan. Myöhemmin tilanne on ratkaisevasti muuttunut. Monet johtavat poliitikot ja talouden johtohahmot USA:ssa ovat tunnustaneet randilaista uskoa. Heistä tunnetuimpia Ronald Reagan ja Fedin entinen pääjohtaja Alan Greenspan. Tosin Greenspanin usko alkoi horjua vuoden 2008 kriisin jälkeen. Nykypoliitikoista ulkoministeri Rex Tillerson on nimennyt *Atlas Shrugged* -kirjan suosikkikirjaksi. Donald Trumpin kantaa ei tunneta. Hänhän ei tosin lue kirjoja. Maailman filosofiyhteisössä Randin oppeja pidetään lähinnä hölynpölynä

Löppönen pohtii myös miten uusliberalismi on levinnyt Suomeen. Poliittisesta oikeistosta, erityisesti nuorisojärjestöistä, hän löytää näiden oppien kannatusta. Puhtaimpana uusliberalismin ideologian edistäjänä hän näkee Liberaaliliiton. Olihan Liberaan perustaja vuorineuvos Gustav von Hertzen Mont Pelerin -seuran jäsen. Löppösen kirjan lainaukset paljastavat, että Suomesta löytyy muitakin Randin ihailijoita kuin Björn Wahlroos, joka on nimennyt Randin suosikkiajattelijakseen.

Kirjan esipuheessa Paavo Löppönen kertoo halunneensa lukea tällaisen kirjan uusliberalis- mista. Nyt se on olemassa myös muiden haluk- kaiden iloksi. Kaiken kaikkiaan *Vapauden mark- kinat* on sivistävä lukukokemus. □